

УДК 811.111–627.28.930:199.975.8
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2024-2-6>

СПЕЦИФІКА КОНЦЕПТУ CRIME В АНГЛІЙСЬКОМОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Приходько Г. І.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6220-5333
anna.prikhodko.55@gmail.com*

Ключові слова: картина світу, концепт, злочин, семантика, метафора, фрейм, культура.

Мовна картина світу відображає реальність крізь призму національно-культурних особливостей, властивих певному колективу. Пізнання світу та формування уявлень про нього обумовлюють виникнення універсальних понять, які передають об'єктивну дійсність і закріплюються у груповій та індивідуальній свідомості у вигляді концептів. Концепт CRIME є однією з базових категорій людської свідомості. У сучасному англійськомовному дискурсі концепт CRIME характеризується високою репрезентативністю. Це вказує на значне місце, яке посідає цей концепт у картині світу сучасного британського й американського суспільства. За лексичною репрезентацією концепт CRIME є концептом-фреймом, з одного боку, та концептом-сценарієм – з іншого. Концепт-фрейм являє собою сукупність асоціацій, що зберігаються в пам'яті, зводить окремі деталі у єдине ціле. Факт, що концепт CRIME є також концептом-сценарієм, підтверджує динамічний характер злочину. Концепт-сценарій є стереотипними епізодами з ознакою руху, розвитку. Фактично це фрейми, які розгортаються в часі та просторі як послідовність окремих епізодів, етапів та елементів. Ключову позицію в рамках концепту CRIME займають елементи семантики, які представлені типами злочинів, оскільки вони найбільш репрезентативно й однозначно відповідають поняттю crime. Типологія злочинів різноманітна та має найбільшу кількість варіацій. Концепт CRIME, як, утім, і всі інші концепти, структурується метафорично і, в такий спосіб, знаходить образне вираження в мові. Метафора тісно пов'язана з пізнавальною діяльністю людини, тому навіть таке серйозне поняття, як злочин, теж може бути описано за допомогою метафоричних засобів вираження. Метафора має індивідуалізований характер. Вона створюється кожним носієм відповідно до його досвіду й образних можливостей. Отже, метафора «забарвлює» мову, робить її більш жвавою та зрозумілою. Тлумачення метафор несе на собі відбиток і їх творця, і їх інтерпретатора.

THE SPECIFIC FEATURES OF THE CONCEPT “CRIME” IN THE ENGLISH-SPEAKING WORLDVIEW

Prihodko G. I.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of English Philology and Lingoudidactics
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6220-5333
anna.prikhodko.55@gmail.com*

Key words: *worldview, concept, crime, semantics, metaphor, frame, culture.*

The linguistic worldview reflects reality through the prism of national and cultural features characteristic of a certain collective. Knowing the world and forming ideas about it leads to the emergence of universal concepts that convey objective reality and are fixed in group and individual consciousness in the form of concepts. The concept of CRIME is one of the basic categories of human consciousness. In modern English-language discourse, the concept of CRIME is characterized by high representativeness. This indicates the significant place that this concept occupies in the picture of the world of modern British and American society. According to the lexical representation, the concept CRIME is a concept-frame on the one hand and a concept-scenario on the other. The concept frame is a collection of associations stored in memory, bringing together separate details into a single whole. The fact that the concept CRIME is also a script concept confirms the dynamic nature of the crime. The concept scenario is a stereotypical episode with signs of movement and development. In fact, these are frames that unfold in time and space as a sequence of separate episodes, stages and elements. The key position within the concept of crime is occupied by elements of semantics represented by types of crimes, as they most representatively and unambiguously correspond to the concept of crime. The typology of crimes is diverse and has the largest number of variations. The CRIME concept, like all other concepts, is structured metaphorically and thus finds a figurative expression in language. Metaphor is closely related to human cognitive activity, so even such a serious concept as crime can also be described using metaphorical means of expression. Metaphor has an individualized character. It is created by each medium according to his experience and imaginative capabilities. So, metaphor “colors” language, makes it more lively and understandable. The interpretation of metaphors bears the imprint of both their creator and their interpreter.

Постановка проблеми. Дослідження останніх десятиліть демонструють інтерес до аналізу різноманітних лінгвокультурних концептів. Вибір концепту ЗЛОЧИН для дослідження не випадковий, оскільки злочин є невід’ємною частиною людського буття. Розгляд у попередніх публікаціях сукупності мовних засобів, що вербалізують концепт ЗЛОЧИН в англійській мові, дав змогу виявити такі його когнітивні ознаки, як «дія», «протизаконна дія», «провина», «аморальність», «зло», «що знаходиться поза законом», «гріх», «стан», «винність» і «причинність» [Венжинович, 2006, с. 89–94; Górska, 2020]. Досліджуваний концепт є стійким, тобто має закріплені за ним мовні засоби вербалізації, а також є універсальним кон-

цептом, що має певну семантичну структуру в англійській мові.

Об’єктом цієї роботи виступає концепт CRIME. **Предметом** дослідження є особливості вербалізації ментальної структури цього концепту в англійськомовній картині світу. **Мета** запропонованої статті полягає у визначенні специфіки об’єктивації концепту CRIME в англійськомовній картині світу. Цей концепт можна зарахувати до базових універсалій, властивих будь-якій культурі, оскільки ядром концепту CRIME є ідея злочину. Злочин нерозривно пов’язаний із поведінкою людей суспільстві, носить неминучий і універсальний характер, поділяється на безліч категорій. З розвитком історії типологія злочинів

доповнюється новими компонентами та значеннями.

Інформація про світ і знання людини про навколишню дійсність виражаються у її мові. Мова нерозривно пов'язана з мисленням і виступає основним засобом вираження думки, а також способом розуміння світу в тій чи тій культурі.

Виклад основного матеріалу. Мовна картина світу є сукупністю зафіксованих в одиницях мови уявлень народу про реальність, що відбиті в мовних знаках і його значеннях [Johnstone, 1996; Rozenfeld, 2012, p. 35–61]. Мовна картина світу відображає реальність крізь призму національно-культурних особливостей, властивих певному колективу. Пізнання світу та формування уявлень про нього обумовлюють виникнення універсальних понять, які передають об'єктивну дійсність і закріплюються у груповій та індивідуальній свідомості у вигляді концептів.

Концепт слугує поясненням ментальних і психологічних явищ нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання й досвід людини. Етнокультурний образ того чи іншого носія мови відтворюється в процесі пізнання концептів. Концепт CRIME є однією з базових категорій людської свідомості [Жайворонок, 2004, с. 23–35]. У сучасному англійськомовному дискурсі концепт crime характеризується високою репрезентативністю. Це вказує на значне місце, яке посідає цей концепт у картині світу сучасного британського й американського суспільства.

Етимологія слова crime походить від латинського слова *crimen* і означає звинувачення, обвинувальний висновок, злочин, провину [Crime, Online Etymology Dictionary.]. Longman Dictionary of Contemporary English дає багато визначень лексеми crime. У дослідженні ми послуговуємося першими двома: 1) *illegal activities in general*; 2) *an illegal action, which can be punished by law* [Longman Dictionary of Contemporary English, 2016]. До структури аналізованого концепту входять такі поняття, як *offence* (правопорушення), *judgement* (судовий процес), *punishment* (покарання).

Як ключові лексеми, що репрезентують область *offence*, можуть виступати такі види правопорушень, як: *theft* (крадіжка) (*burglary*, *pickpocketing*, *shoplifting*), *felony* (тяжкий злочин), *homicide* (вбивство), *murder* (навмисне вбивство), *victim* (жертва), *damage* (шкода), *sedition words* (підбурювання до заколоту), *tax offences* (податкові правопорушення), *treason* (державна зрада) [Crime, Online Etymology Dictionary].

Дослідження мовної репрезентації концепту CRIME в англійськомовній картині світу свідчить, що аналізований концепт охоплює такі види злочинів:

- державна зрада (*treason*);
- вбивство (*murder*, *homicide*);
- зґвалтування (*rape*);
- крадіжка / грабіж (*theft/burglary*).

Царина *judgement* може бути представлена у вигляді таких вербалізаторів: *case* (справа), *charge* (звинувачення), *attorney* (адвокат), *investigation* (розслідування), *judge* (суддя), *jury* (присяжні), *sentence* (вирок), *trial* (суд) тощо.

Сфера *punishment* виражають такі елементи, як *correction* (виправний захід), *death* (смертна кара), *jail* (в'язниця), *custody* (ув'язнення), *imprisonment* (позбавлення волі), *transportation* (перевезення).

Що стосується сучасної англійської мови, то лексема *crime* утворює в ньому словосполучення, які вказують на:

- тип злочину (*drug crime*, *gang crime*);
- особу, яка вчиняє чи організує злочин (*crime boss*, *crime family*, *crime leader*);
- незаконний бізнес (*crime syndicate*, *crime business*);
- вид злочинного діяння (насиленницький злочин – *aggressive crime*, побутовий злочин – *domestic crime*, нещодавно вчинений злочин – *fresh crime* та ін.) [Longman Dictionary of Contemporary English, 2016].

За лексичною репрезентацією концепт CRIME є концептом-фреймом, з одного боку, та концептом-сценарієм – з іншого. Концепт-фрейм являє собою сукупність асоціацій, що зберігаються в пам'яті, зводить окремі деталі у єдине ціле.

Концепт-фрейм CRIME формують взаємодоповнюючі слоти:

- *information about the crime*;
- *time and place of the crime*;
- *victim*;
- *arrival of the police*;
- *witnesses*;
- *way of the crime*;
- *type of the crime*;
- *request for help* [Longman Dictionary of Contemporary English, 2016].

Факт, що концепт CRIME є також концептом-сценарієм, підтверджує динамічний характер злочину. Концепт-сценарій є стереотипними епізодами з ознакою руху, розвитку. Фактично це фрейми, які розгортаються в часі та просторі як послідовність окремих епізодів, етапів та елементів. Ключову позицію в рамках концепту CRIME займають елементи семантики, які представлені типами злочинів, оскільки вони найбільш репрезентативно й однозначно відповідають поняттю *crime*. Типологія злочинів різноманітна та має найбільшу кількість варіацій.

Якщо ми ведемо розмову про структуру концепту як багатогранного явища, то ми не можемо обійти такий вид мовної репрезентації, що зустрі-

чається у всіх сферах життєдіяльності людини як метафору. У роботі із семантики не можна уникнути звернення до метафоричних засобів висловлювання, оскільки «метафора – це колиска семантики всіх повнозначних і службових слів» [Zinken, 2004, р. 115–136; Rozenfeld, 2021, р. 17–27]. Ми не будемо докладно зупинятися на теоретичних положеннях про метафору, але й зовсім проігнорувати таке важливе мовне явище не можемо. Метафора, як і інші образні та символічні засоби мови, відкриває нам шлях до пізнавальної діяльності людини і далі до свідомості. Концепт CRIME, як, утім, і всі інші концепти, структурується метафорично і, в такий спосіб, знаходить образне вираження в мові. Ми приймаємо твердження про те, що наше мислення є метафоричним за своєю природою [Lakoff, Johnson, 1980]. Саме ця характеристика мислення, а також особливість абстрактних імен, яка полягає в тому, що чим дифузніше й дескриптивніше значення слова, тим легше воно метафоризується, є підставою для метафоричного опису концепту CRIME в індивідуальній мовній свідомості. Метафора тісно пов'язана з пізнавальною діяльністю людини, тому навіть таке серйозне поняття, як злочин, теж може бути описано за допомогою метафоричних засобів вираження.

За традиційного підходу метафора розглядається як бачення одного предмета через інший, а отже, є одним зі способів репрезентації знання в мовній формі. Проте з погляду когнітивної науки метафора постає як одна з форм концептуалізації, когнітивний процес, що стосується не окремих ізольованих об'єктів, а складних розумових просторів (областей чуттєвого чи соціального досвіду). У процесах пізнання ці складні розумові простори безпосередньо не спостерігаються, а співвідносяться через метафору з більш простими або з просторами, що конкретно спостерігаються. При цьому той самий розумовий простір може бути представлений за допомогою однієї або кількох концептуальних метафор. Слід також підкреслити, що в різних мовах ті самі розумові простори концептуалізуються за допомогою різних концептуальних метафор [Голубовська, 2004]. На це вказують Дж. Лакофф та М. Джонсон [Lakoff, Johnson, 1980], говорячи про те, що культурні особливості безпосередньо впливають на метафоризацію.

Мовні засоби відбивають усе те національно-культурне багатство, яке накопичується тим чи іншим мовним колективом у його історичного поступу. Метафори розглядають як набір формул, що визначають основні правила життя та поведінки, основні абстрактні схеми відносин між людьми, операції з об'єктами системи, набори мудрих думок, одним словом – як теорію життя народу.

Проаналізувавши приклади метафоризації концепту CRIME у різних текстах, ми можемо впевнено сказати, що метафора має індивідуалізований характер; вона створюється кожним носієм відповідно до його досвіду й образних можливостей.

Отже, метафора «забарвлює» мову, робить її більш жвавою та зрозумілою. Тлумачення метафор несе на собі відбиток і їх творця, і їх інтерпретатора.

Концепт має розмиті межі, найчастіше не матеріалізований в об'єктах дійсності, тим самим людина як би зрівнює конкретне та абстрактне, таке, що справді існує та вигадане. Усі абстрактні концепти створюються за образом і подобою «тілесних», а ця подоба є основою концептуальної – метафори. Метафоризація можлива тому, що в її основі лежать асоціативні ознаки або індивідуального або узагальненого характеру. Асоціації може бути як предметного, так і абстрактного характеру.

Багатогранність концепту, його структура, дають можливість досить вільного оперування різними мовними репрезентаціями не лише у його межах, а й у всьому мовному континуумі. Спостерігач, який оперує мовними репрезентаціями, може по-різному описувати взаємодії із середовищем. На різні описи впливають такі фактори, як вибіркового характеру спостереження, індивідуальний досвід спостерігача, а також те, хто робить опис: сторонній спостерігач, для якого ніша спостережуваного організму є частиною середовища, або сам організм, що спостерігає, що представляє свою нішу всім середовищем [Rozenfeld, 2019, р. 54]. Саме ця особливість концептів є основою для метафоричного опису різних явищ з опорою на індивідуальні асоціації. Під час аналізу мовних прикладів метафоризації концепту CRIME було виявлено такі концептуальні метафори: злочин – живий організм, злочин – товар, злочин – стихійне лихо, злочин – шлях. Оскільки метафори забарвлюють концепт у національно-культурні кольори, нерідко зустрічаються приклади метафор, в основі утворення яких лежать як етнокультурно значущі явища, так і фундаментальні культурні цінності, до яких, зокрема, належать міфи, перекази та вірші Біблії.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямі. Отже, мовна картина світу – це концептуалізація світу, втілена в мові. Вона, безумовно, є національно забарвленою та функціонує у тій чи тій культурі по-різному.

Концепти існують у нашій свідомості у вигляді багатовимірних елементів, що зберігають інформацію, яка відображає результат пізнання навколишньої дійсності. Концепт CRIME є концептом-фреймом, що складається із сукупності знань

про предмет або явище, а також концептом-сценарієм, що передбачає послідовність дій. Існує кілька підходів до розгляду специфіки репрезентації концепту CRIME в англійськомовній картині світу. Одні вчені включають у концепт crime слоти, що є різними видами злочинів (burglary, treason, murder), інші розглядають концепт CRIME у тісному зв'язку із царинами offence, judgement і punishment, де останні дві являють собою наслідок злочину. У цьому випадку аналізований концепт доповнюється компонентами, що репрезентують судовий процес (case, charge, investigation etc.) та покарання (death, jail, transportation etc.). Аналізований концепт може виражатися за допомогою слотів, що охоплюють не лише типи злочинів, а і їх види (наприклад, злочин проти життя людини, проти безпеки держави), час та місце скоєння злочину, жертву, свідків і прибуття поліції, інформацію про злочин.

Отже, концепт CRIME є комплексною одиницею, що охоплює величезний діапазон людського злочину й асоціюється в людській свідомості з різними видами злочинів. Перспективним є дослідження функціонування концепту CRIME в публіцистичному та інших типах дискурсу.

Ця публікація створена в рамках проєкту Erasmus+ Jean Monnet Module EUROPEACE («Журналістика миру та рішень задля євроінтеграції України у воєнний та післявоєнний час»), що фінансується Європейським Союзом. Однак висловлені погляди та думки належать лише автору (авторам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальності».

ЛІТЕРАТУРА

1. Венжинович Н. Концепт і його лінгвокультурологічна природа. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2006. Вип. 14. С. 89–94.
2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія. Київ : Логос, 2004. 283 с.
3. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 23–35.
4. Crime [Електронний ресурс]. Online Etymology Dictionary. Режим доступу: <http://www.etymonline.com/index.php> (дата звернення: 30.08.24).
5. Górka E. Understanding Abstract Concepts across Modes in Multimodal Discourse: A Cognitive Linguistic Approach: Routledge, 2020. 116 p.
6. Johnstone B. The linguistic individual. Self-expression in language and linguistics. New York : Oxford university press, 1996. 234 p.
7. Lakoff, G. and Johnson. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
8. Longman Dictionary of Contemporary English: Pearson Longman, 2016. 2224 p.
9. Rozenfeld J. Aspects of Ethnicity, Class and Religion in Case of Slovak Immigrant Communities in the UK. *Romanian Journal of English Studies: The Journal of West University of Timisoara*. 2012. Roč. 9, P. 2. P. 35–61.
10. Rozenfeld J. The Ideologization of the Millennial Dream in the Context of Global Challenges. *Studia Culturae*. 2021. Č. 2 (48). P. 17–27.
11. Rozenfeld J. Walls – The New Symbols of Culture Wars in Documentary Discourse. *SKASE Journal of Literary and Cultural Studies*. 2019. Roč. 1, č. 2. P. 51–59.
12. Zinken J. Metaphors, stereotypes, and the linguistic picture of the world: Impulses from the Ethnolinguistic School of Lublin. *Metaphorik*. 2004. № 7. P. 115–136.

REFERENCES

1. Venzhynovych, N. (2006). Kontsept i yoho linhvokul'turolohichna pryroda [The concept and its linguistic and cultural nature]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya : Filolohiya*. Issue 14. P. 89–94.
2. Holubovska, I.O. (2004). Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu: monohrafiya [Ethnic features of linguistic pictures of the world]. Kyiv: Lohos, 283 p.
3. Zhayvoronok, V.V. (2004). Etnolinhvistyka v koli sumizhnykh nauk [Ethnolinguistics in the circle of related sciences]. *Movoznavstvo*. No. 5–6. P. 23–35.
4. Crime. Online Etymology Dictionary. Retrieved from <http://www.etymonline.com/index.php>.
5. Górka, E. (2020). Understanding Abstract Concepts across Modes in Multimodal Discourse: A Cognitive Linguistic Approach. Routledge, 116 p.
6. Johnstone, B. (1996). The linguistic individual. Self-expression in language and linguistics. New York: Oxford university press, 234 p.
7. Lakoff, G. and Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press, 242 p.
8. Longman Dictionary of Contemporary English (2016). Pearson Longman, 2224 p.

9. Rozenfeld, J. (2012). Aspects of Ethnicity, Class and Religion in Case of Slovak Immigrant Communities in the UK. *Romanian Journal of English Studies: The Journal of West University of Timisoara*, 9 (2), 35–61.
10. Rozenfeld, J. (2021). The Ideologization of the Millennial Dream in the Context of Global Challenges. *Studia Culturae*, 2 (48), 17–27.
11. Rozenfeld, J. (2019). Walls – The New Symbols of Culture Wars in Documentary Discourse. *SKASE Journal of Literary and Cultural Studies*. 1 (2), 51–59.
12. Zinken J. (2004). Metaphors, stereotypes, and the linguistic picture of the world: Impulses from the Ethnolinguistic School of Lublin. *Metaphorik*, 7, 115–136.